

तोरणा

तोरणा हा भारताच्या महाराष्ट्र राज्यातील एक डोंगरी किल्ला आहे.

तोरणा अथवा प्रचंडगड म्हणजे पुणे जिल्ह्यातला सर्वात उंच डोंगर. पुणे जिल्ह्याच्या वेल्हा तालुक्यातून गेलेल्या सह्याद्रीच्या रांगेतून दोन पदर निघून पूर्वेला पसरत गेलेले आहेत, पैकी एका पदरावर तोरणा व राजगड आहेत. दुसऱ्या पदराला भुलेश्वर रांग असे म्हणतात. पुण्याच्या नैऋत्येस असलेल्या पर्वतराजीमध्ये xxxउत्तर अक्षांश व xxxपूर्व रेखांशावर हा किल्ला आहे. याच्या दक्षिणेला वेळवंदी नदी व उत्तरेला कानद नदीचे खोरे आहे. गडाच्या पश्चिमेला कानद खिंड, पूर्वेला बामण व खरीव खिंडी आहेत.

1 इतिहास

शिवाजी महाराजांनी स्वराज्य स्थापना करीत असताना अगदी पहिला घेतलेला हा किल्ला. हा घेऊन शिवाजीचे स्वराज्याचे तोरण बांधले असे म्हणायची पद्धत आहे. प्रत्यक्षात गडावर तोरण जा-तीची पुष्कळ झाडी असल्यामुळे गडाचे नाव तोरणा पडले होते.. महाराजांनी गडाची पहाणी करताना त्याच्या प्रचंड विस्तारामुळे याचे नांव बदलून 'प्रचंडगड' असे ठेवले.

हा किल्ला कधी आणि कोणी बांधला याचा पुरावा आज उपलब्ध नाही. येथील लेण्यांच्या आणि मंदिरांच्या अवशेषांवरून हा शै-वपंथाचा आश्रम असावा. इ.स.१४७० ते १४८६ च्या दरम्यान बहमनी राजवटीसाठी मलिक अहमद याने हा किल्ला जिंकला. पुढे हा किल्ला निजामशाहीत गेला. नंतर तो महाराजांनी घेतला व याचे नाव प्रचंडगड ठेवले आणि गडावर काही इमारती बांधल्या. रा-जांनी आग्र्याहून आल्यावर अनेक गडांचा जीर्णोद्धार केला. त्यात ५ हजार होन इतका खर्च त्यांनी तोरणावर केला. संभाजी महा-राजांची निघूण हत्या झाल्यावर हा किल्ला मोगलांकडे गेला. शं-कराजी नारायण सचिवांनी तो परत मराठांच्या ताब्यात आणला. पुढे इ.स.१७०४ मध्ये औरंगजेबाने याला वेढा घातला व लढाई करून आपल्या ताब्यात आणला व याचे नाव फुतुतुलैब म्हणजे दैवी विजय ठेवले. पण परत चार वर्षांनी सरनोबत नागोजी कोकाटे यांनी गडावर लोक चढवून गड पुन्हा मराठ्यांच्या ताब्यात आणला व यानंतर तोरणा कायम स्वराज्यातच राहिला. पुरंदरच्या तहात जे किल्ले मोगलांना दिले त्यामध्ये तोरणा महाराजांकडेच राहिला होता. विशेष म्हणजे औरंगजेब बादशहाने लढाई करून जिंकलेला असा हा मराठांचा एकमेव किल्ला होय.

2 छायाचित्रे

- मुख्य दरवाजा
- तोरणजाई देवी
- गडावरील मंदिर

- बुधलामाची
- तोरण्यावरून दिसणारा राजगडावरील सूर्योदय
- झुंझारमाची
- तोरणा ते राजगड मार्ग
- गडावरील ध्वजस्तंभ

3 गडावर जाण्याच्या वाटा

स्वारगेट बसस्थानकावरून जाणाऱ्या महाराष्ट्र सरकारच्या एस्टीच्या गाड्या किंवा खाजगी वाहन. गडावर जाणारी वाट: कठीण - राजगड - तोरणा मार्ग.

4 सूचना / अधिक माहिती

- तोरणा किल्ला मराठीमाती
- स्वराज्याचे तोरण: तोरणा मायभूमी
- ट्रेक्किंग

5 Text and image sources, contributors, and licenses

5.1 Text

- **तोरणा** स्रोत: <https://mr.wikipedia.org/wiki/%E0%A4%E0%A5%8B%E0%A4%B0%E0%A4%A3%E0%A4%BE?oldid=1275270>
योगदानकर्ते: अभय नातू, Sarjya, Khiray, ज, क्रिकाम्या, SieBot, MarathiBot, Kaustubh, अजयबिडवे, हरकाम्या, Vinod rakte, Vikas shirpurkar, Harshadkhandare, EmausBot, Svikram69, Sachinvenga, संतोष दहिवळ, निनावीआणि अनामिक 4

5.2 Images

- **चित्र:Flag_of_the_Maratha_Empire.svg** स्रोत: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4c/Flag_of_the_Maratha_Empire.svg
परवाना: Public domain योगदानकर्ते: DarkEvil. मुळ कलाकार: DarkEvil
- **चित्र:Shivaji_British_Museum.jpg** स्रोत: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ea/Shivaji_British_Museum.jpg परवाना: Public domain योगदानकर्ते: British Library मुळ कलाकार: Unknown
- **चित्र:Shivaji_Maharaj_Rajmudra_1.jpeg** स्रोत: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/mr/3/38/Shivaji_Maharaj_Rajmudra_1.jpeg परवाना: ? योगदानकर्ते: ? मुळ कलाकार: ?
- **चित्र:Torna_entrance.jpg** स्रोत: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ed/Torna_entrance.jpg परवाना: CC BY-SA 2.0 योगदानकर्ते: originally posted to Flickr as Strengthened Welcome मुळ कलाकार: Amogh Sarpotdar

5.3 Content license

- Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0